

Příklady na třetí cvičení v počítačové učebně, SMI, PS 2009

Definice absorpčního stavu a absorpčního řetězce:

Stav $j \in J$ je absorpční stav, jestliže $p_{jj} = 1$.

Homogenní markovský řetězec s konečnou množinou stavů se nazývá absorpční, jestliže každý jeho trvalý stav je absorpční.

Definice fundamentální matice absorpčního řetězce:

Matice $\mathbf{M} = (\mathbf{I} - \mathbf{Q})^{-1}$, kde \mathbf{I} je jednotková matice řádu s a \mathbf{Q} je matice řádu s obsahující pravděpodobnosti přechodu mezi neabsorpčními stavy, se nazývá fundamentální matice absorpčního řetězce.

Věta o součtu prvků v řádcích fundamentální matice:

Střední hodnotu počtu kroků, které řetězec stráví v neabsorpčních stavech, když vychází z neabsorpčního stavu i a skončí v absorpčním stavu, vypočítáme jako součet prvků v i -tém řádku fundamentální matice \mathbf{M} . Maticový zápis: $\mathbf{t} = \mathbf{M}\mathbf{e}$, kde \mathbf{e} je sloupcový vektor typu $s \times 1$ ze samých jedniček.

Definice matice přechodu do absorpčních stavů:

Matice $\mathbf{B} = \mathbf{M}\mathbf{R}$, kde \mathbf{M} je fundamentální matice a \mathbf{R} je matice typu $r \times s$ obsahující pravděpodobnosti přechodu z neabsorpčních do absorpčních stavů, se nazývá matice přechodu do absorpčních stavů.

Příklad 1.: (Soustruh v kovoobráběčské firmě)

Jistá malá kovoobráběčská firma vlastní soustruh. Soustruh se může nacházet v následujících stavech, které jsou sledovány s časovým krokem jeden týden: stav 1 - bude v provozu, stav 2 - bude v opravě, stav 3 - dá se k prodeji, stav 4 - dá se do šrotu.

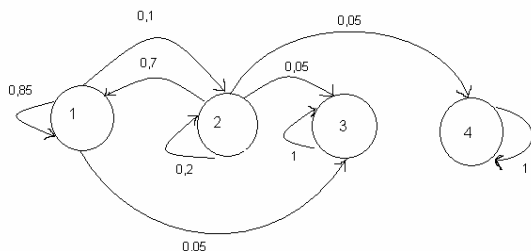
Situace je vyjádřena pomocí homogenního markovského řetězce $\{X_n; n \in \mathbb{N}_0\}$ s množinou stavů $J = \{1, 2, 3, 4\}$, přičemž $X_n = j$, je-li soustruh v n -tém týdnu ve stavu j .

Máme dānu matici přechodu:

$$P = \begin{pmatrix} 0,85 & 0,1 & 0,05 & 0 \\ 0,7 & 0,2 & 0,05 & 0,05 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

a) Nakreslete přechodový diagram.

Řešení:

b) Klasifikujte stavy na absorpční a neabsorpční a najděte kanonický tvar matice přechodu.

Řešení:

Trvalé stavy jsou 3 a 4, oba jsou absorpční, řetězec je tedy absorpční. Stavy 1 a 2 jsou neabsorpční.

Kanonický tvar matice přechodu:

$$P = \begin{matrix} & \begin{matrix} 3 & 4 & 1 & 2 \end{matrix} \\ \begin{matrix} 3 \\ 4 \\ 1 \\ 2 \end{matrix} & \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0,05 & 0 & 0,85 & 0,1 \\ 0,05 & 0,05 & 0,7 & 0,2 \end{pmatrix} \end{matrix}$$

c) Vypočtěte fundamentální matici a interpretujte její prvky.

Řešení:

$$M = (I - Q)^{-1} = \frac{1}{2} \begin{pmatrix} 16 & 2 \\ 14 & 3 \end{pmatrix}$$

Interpretace prvků matice **M**: je-li v daném týdnu soustruh v provozu, pak můžeme očekávat, že než se prodá nebo dá do šrotu, bude v průměru 16 týdnů v provozu a 2 týdny v opravě. Je-li soustruh v daném týdnu v opravě, pak můžeme očekávat, že než se prodá nebo dá do šrotu, bude v průměru 14 týdnů v provozu a 3 týdny v opravě.

d) Vypočtěte matici přechodu do absorpčních stavů a interpretujte její prvky.

Řešení:

$$B = MR = \frac{1}{2} \begin{pmatrix} 0,9 & 0,1 \\ 0,85 & 0,15 \end{pmatrix}$$

Interpretace prvků matice **B**: je-li soustruh v daném týdnu v provozu, pak s pravděpodobností 0,9 půjde do prodeje a s pravděpodobností 0,1 půjde do šrotu. Je-li soustruh v daném týdnu v opravě, pak s pravděpodobností 0,85 půjde do prodeje a s pravděpodobností 0,15 půjde do šrotu.

e) Zjistěte vektor středních hodnot počtu kroků před absorpcí.

Řešení:

$$t = Me = \frac{1}{2} \begin{pmatrix} 16 & 2 \\ 14 & 3 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \end{pmatrix} = \frac{1}{2} \begin{pmatrix} 18 \\ 17 \end{pmatrix}$$

Znamená to, že když je soustruh v daném týdnu v provozu resp. v opravě, tak bude v průměru trvat 18 resp. 17 týdnů, než půjde do prodeje nebo do šrotu.

Příklad 2.: (Pracovníci ve firmě)

Jistá firma provedla dlouhodobý průzkum pohybu pracovníků v jednom odboru společnosti. V průzkumu byly specifikovány 4 stavy, a to stav 1 - propuštění ze zaměstnání, stav 2 - odchod z osobních důvodů, stav 3 - práce ve funkci referenta a stav 4 - práce v řídicí funkci. Jednotkovým časovým obdobím bylo jedno čtvrtletí. Známe matici přechodu:

$$P = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0,03 & 0,07 & 0,8 & 0,1 \\ 0,08 & 0,01 & 0,03 & 0,88 \end{pmatrix}$$

Řešte tytéž úkoly jako v příkladu 1.

Částečné výsledky:

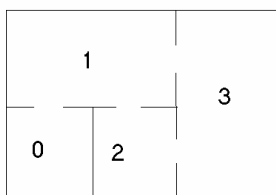
$$M = \begin{pmatrix} 5,71 & 4,76 \\ 1,43 & 9,52 \end{pmatrix}$$

Interpretace 2. řádku matice **M**: pracovník, který nastoupil do vedoucí funkce společnosti, bude pro společnost pracovat asi 2 roky a 9 měsíců, z toho 2 roky a 4,5 měsíce v řídicí funkci a 4,5 měsíce jako referent.

$$B = \begin{pmatrix} 0,55 & 0,45 \\ 0,8 & 0,2 \end{pmatrix}$$

Interpretace 2. řádku matice **B**: pracovník, který pracuje ve vedoucí funkci společnosti, s pravděpodobností 0,8 bude propuštěn a s pravděpodobností 0,2 odejde sám.

Příklad 3.: Myš je vložena do bludiště tvaru:

V každém okamžiku si myš vybere náhodně jednu z dveří přihrádky, v níž se právě nachází a přejde do příslušné přihrádky. Předpokládáme, že v přihrádce 3 je potrava a myš tuto přihrádku neopustí, jakmile do ní jednou vstoupí. Pohyb myši v bludišti lze modelovat pomocí HMR

$\{X_n; n \in \mathbb{N}_0\}$ s množinou stavů $J = \{0, 1, 2, 3\}$, přičemž $X_n = j$, když v okamžiku n je myš v j -té přihrádce.

Matice přechodu:

$$\mathbf{P} = \begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 \\ 1/3 & 0 & 1/3 & 1/3 \\ 0 & 1/2 & 0 & 1/2 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Řešte tytéž úkoly jako v příkladu 1.

Částečné výsledky:

$$\mathbf{M} = \begin{pmatrix} 1,67 & 2 & 0,67 \\ 0,67 & 2 & 0,67 \\ 0,33 & 1 & 1,33 \end{pmatrix}$$

Interpretace 1. řádku matice \mathbf{M} : Myš, která vychází z přihrádky 0, stráví v průměru 1,67 kroku v přihrádce 0 resp. 2 kroky v přihrádce 1 resp. 0,67 kroku v přihrádce 2 než dospěje k potravě.

$$\mathbf{B} = \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 1 \end{pmatrix}$$

Znamená to, že když myš vychází z kterékoli přihrádky, tak s pravděpodobností 1 dospěje k potravě.